տիսարակներն ձեր ուղին շտկած են, անխոտոր ձեզ կ'առաջնորդեն, մինչև ձեր նպատակակետն հասնիք։ Տեբուռնական ուխտաւորաց երեսաց վրայ ժպիտներ կը փայլին, երբ զձեզ յառաջադիմութեան ասպարէզին մէջը կը տեսնային։

Շնորհակալ եմք առ այս Ամենապատիւ Հոգւոյն Սրբազան Պատրիարքք Հօրմէն, որ իւր պաշտօնին կոչուած օրէն 'ի վեր փոյթ ունեցեր է դպրոցիս յառաջադիմութեան և բարեկարգութեան. շնորհակալ եմք Ս. Աթոռոյս Արժանապատիւ սուրբ հայրերէն, որ Նորին Սրբազնութեան նեցուկ եղած են առ այս իրենց ջանքերնին ալ չը խնայելով. շնորհակալ եմք յաւէտ վանուցս Վարչութենէն որ իրենց սիրելի դպրոցն օր աւուր աւելի զօրանալու համար, օրինաւոր Տեսչութեան և դաստիարակաց յանձնած են զայն, որոնք գիտեն ընկերականութեան համար դաստիարակեալ սրտեր պատրաստել, գիտեն մոռաց ճրագներն վառել և գիտեն Հայրենեաց համար նուիրական զաւակներ հասցուցանել։

Հայոց մանկունք, զձեզ տեսանք իբրեւ առհաւատչեայ Հայոց յառաջադիմութեան. կացէք դուք 'ի սէր հայրենեաց և մեք յուսալ 'ի սէր ձեր՝ սպասելով ձեր պտղաբերութեան. 'ի վերջոյ կը մաղթենք ձեր բարերար դաստիարակաց համար ժրաջան բաղուկներ, որք կարող են զձեզ պաշտպանել, և ձեզ համար ալ՝ քաջընթաց յառաջադիմութիւն։

Ի դիմաց տէրուռնական ուխտաւորաց

Մ՝եսրոպ Վ. Մ՝ՕՅԵՏԵԱՆ
միաբան Վարագայ։

1872. Մարտ 19
Յերուսաղէմ։

ԿԱՐԳԱԴՐՈՒԹԻՒՆ

ԱՌՈՂՋՈՒԹԵԱՆ

(Շարունակութիւն տես թիւ 3։)

Չիք ինչ այնչափ առաւել օգտաւէտ շնչարգելութեան, որչափ չոր, մաքուր և բարեխառն օդ. քանզի փակեալ օդ քաղաքի կամ բնակութեան՝ վնասակար է յոյժ։ Վասն որոյ պարտ է հիւանդին հոգալ զտեղի բնակութեան, որոյ օդն իցէ բարեխառն։ յատկապէս եթէ իցէ այն ծովեզերեայ տեղի, ուր և կարէ յամենայն առաւօտ լուանալ 'ի ջուր ծովու, և երբեմն մի կամ երկու ափ ըմպել 'ի ջրոյն։

Դեղ։

Ի սոյն հիւանդութեան զանազան բժիշկք առեալ են զմորձ պէսպէս դեղոցրէից, այսինքն՝ եփուած քրտնաբեր փայտից, ոգի արմատոց շրջանի արեան, փոշի վառարիչ բալզամի, դեղ հատ փսխման, խարանադեղ կամ օձանելի կրծոց, թանձր խահվէ, նըշոյք չոգոլաստ կաթամբ եփեալ, ծըխանելի տերեւ ինչ կլոպան, և այլն և այլն։ Այլ յայսցանէ ամենից ոչ մին և ոչ միւսն բաւական է տալ կատարեալ առողջութիւն։ Այլ միայն օգտաւէտ բժշկութիւն այս հիւանդութեան է որպէս գրեցաւ 'ի վերոյ, բնակիլն 'ի չոր և 'ի բարեխառն տեղւոջ կամ 'ի ծովեզեր. հետեւեալ պատշաճ կերակրոց, 'ի բաց կալ ամենեւին 'ի զօրաւոր ըմպելեաց. զգուշանալ 'ի սաստիկ հոգեմոց, յատկապէս 'ի թիկանց կուսէ. յամենայն առաւօտու և գէպ յերեկոյեան, այսինքն 'ի մուտանել արեւու

առնել զկանոնաւոր կրթութիւն՝ ձեռնելով ի բաց օգի, կամ շարժելով ըստ ձեռաս և զոտս պէսպէս եղանակաւ որով հնար լիցի շնչերակաց, ջղաց և մկանանց ընդարձակումն գտանել։ Բայց զգուշանալ պարտ է զի մի կրթութիւնն իցէ անդրբան զկարողութիւն հիւանդին, որ յաւէտ վնաս է քան օգուտ։

Այսեւ փոյթ տարցի պնդութեան որովայնի հիւանդին, երբեմն առնելով զթեթեւ լուծողականս, որոց բարեգոյնն է կասկարոլ, կամ սենանանա. և զգուշանալ ի նստելոյ կամ յերկար կանգնելոյ ի խանաւուտ տեղւոջ և ի թացեալ զգեստուց, որով եթէ շնչարգելութիւնն չէ ժառանգական, կամ միանգամայն փարատի, կամ ոչ լիցի այնչափ սաստիկ, որչափ բնութիւն այս ախտի պահանջէ։

ԳԼՈՒԽ ԺԱ.

Կոլոյծ կամ անդամագօսութիւն։

Այս սարսափելի ախտ յանկարծակի ըմբռնէ զմարդ կորստեամբ զգայութեան և շարժման անդամոց. և որչափ տեւէ այն, երեւի հիւանդն իբրեւ զմեռեալ. միայն կենդանութեան նշան երեւի ի մէջ թոքոցն և սրտին։

Թէպէտ այս հիւանդութիւնէ միշտ մահաբեր, բայց երբեմն եւս հնար է բժշկել զայն, եթէ ըստ ժամանակին պատշաճապէս խնամ տարցի հիւանդին։

Այս ախտ պատահի յաւէտ ի նստողական անձինս, որք կեան անվայելուչ կեցութեամբ, միշտ վայելելով առատ և իւղալից կերակուրս և զօրաւոր ըմպելիս՝ առանց պատշաճ կրթութեան. և որ բազում անգամ պատահի ի ձմերան և յանձրեւային եղանակի, այլ ի ջերմին վայրս յամենայն եղանակի։

Պոպճառ։

Պառճառ յանկարծակի կաթուածոյ է ճնշումն ուղեղան գլխոյ պատճառեալ յառատութենէ արեան կամ ի ժողովմանէ ջրային հիւթոց ի գըլուխն։

Այսեւ հնար է պատճառիլ յայնպիսեաց, որ յորդէ զբջան արեան առ գլուխն, կամ արգելու զդարձ այնորիկ ի գլխոյ, պատճառեալ ի սաստիկ բարկութենէ կամ ի տարտամութենէ մտաց. յընդերկար հայելոյ խատրնակի յառարկայ ինչ, ի խիստ կապանաց պարանոցի, ի ղեղն և ի շուայտ կեցութենէ. յարգելմանէ միզոյ, ի կարի ջերմ մարմնով դիմելոյ առ սառն կամ առ զովարար օդ գիշերոյ, ի կարի երկար լողանալոյ ի ցուրտ կամ ի ջերմ ջուր, ի յանկարծ ներգործութենէ վավաշոտական ախտի. ի սովորական շարաւալից պալարաց, կամ ի յանկարծ ցամաքելոյ կամ խափանելոյ սովորական արտաթորման. որպիսի են, թութք, դաշտան, բընական կանոնաւոր լուծումն որովայնի, և այլն։

Նշանք այս հիւանդութեան, գիտելիք և բուժումն։

Սովորական նախագուշակութիւն այս հիւանդութեան է պտոյտ գլխոյ, փոփոխամտութիւն, կորուստ յիշողութեան, թմբրութիւն. հնչիւն ականջաց, մղձաւան գիշերոյ, ըստ ինքեան արտաթորումն արտաւոր և դժուարին շնչառութիւն։

digitised by A.R.A.R.@

Եւ յորժամ այս նշանք երեւին յումեք, պարտ է նմա երկնչիլ 'ի յանկարծակի հասանելոյ 'ի վերայ սոյն ամենադաժան ախտի. և գուն գործեսցէ ունել զառաջս նորա թեթեւ և անզօր կերակրով, արիւն առնելով և թեթեւ լուծողական դեղոց հետեւելով:

Յարիւնային կաթուածս՝ եթէ հիւանդըն ոչ մեռանիցի իսկոյն, կերպարան նորա երեւեսցի զուարթ և արիւնագոյն, երեսն այտուցեալ. երակք արեան՝ յատկապէս պարանոցին և քնոցն՝ լի. զարկ բազկացն սաստիկ, ակունքն ցցուեալ և անշարժ, և երբեմն եւս փակեալ. դժուարին շնչառութիւն եւ անդադար խորդիւն սաստիկ:

Յայս տեսակ կաթուածս պարտ է առնուլ զամենայն պատշաճ միջոցս նուազելոյ զռուռն շրջանի արեան առ գլուխն, պահել զհիւանդըն ըստ ամենայնի հանգիստ և հով. յենկողմանիլն նորա պարտ է դնել զգլուխն բարձր և զոտսն ցած, կամ կախել առ վայր, թուլացուցանել զզգեստսն. եթէ իցեն կապանք 'ի պարանոցն՝ բանալ իսպառ. մուծանել 'ի սենեակն օդ զովարար՝ բանալով զդրունս և զպատուհանսն միանգամայն, կապել ըզմէջքն պինդ կապանօք, առ 'ի խափանել զշրջան արեան ստորին մարմնոյ մասին 'ի վեր: Եւ յորժամ հիւանդըն զետեղեսցի յայսոսիկ պատշաճ դրութեան, ապա հարկէ իսկոյն արիւն առնուլ 'ի պարանոցէն կամ 'ի բազկաց, զոր ըստ պահանջման պարտ է կրկնել. արկանել կակղացուցիչ կամ լուծողական դրեխս իւղով ձիթապտղոց կամ նոր կարագով առ իւրաքանչիւր երկու ժամս անգամ մի, և ձգել 'ի յուսամէջսն և 'ի սրունս ոտից զխարանադեղ ապեղանիս:

Իսկ յորժամ մահաբուշակ նշանք հիւանդութեանս պակասին, և հիւանդըն կարէ կլանել դեղ, պարտ է առ ժամայն տալ նմա ըմպել զթոյլ լուծողական հեղուկս, այսինքն՝ եփուած Թամրհնդոյ, շիճուկ քրէմթարթարի, կամ շիճուկ կաթին ընդ քրէմթարթարի, Գլաուբերոյ աղ, սէնամանա և այլն:

Այնպիսիք որք ենթակայ են սոյն հիւանդութեան, և կամ որք արդէն փորձեալ են անգամ մի այսու ախտիւ, պարտին կեալ կարի զգուշութեամբ 'ի կերակուրս և յըմպելիս. զի կերակուր նոցա պարտ է լինիլ միշտ թեթեւ և դիւրամարս:

Ամենայնիւ զգուշասցի 'ի համեմեալ և 'ի յոլով կերակրոց, 'ի զօրաւոր և ոգելից ըմպելեաց, 'ի բարկութենէ և 'ի տարամտութենէ մտաց, 'ի սաստիկ ցրտութենէ կամ 'ի ջերմութենէ. կնդել զգլուխն և լուանալ միշտ ցուրտ ջրով, պահել զոտսն միշտ ջերմ. զգուշանալ 'ի թացութենէ ոտից, լոյծ պահել զորովայնն մեղմ դալարեօք կամ թեթեւ դեղօրէիւք, այսինքն՝ առնելով խաւարծի կամ քրէմթարթարի, սէնամանա, կամ եփուած Թամրհնդոյ ընդ անգղիական աղի, և այլն:

Նաեւ չէ պարտ զանց առնել զթեթեւ կրթութիւնս ըստ չափու կարողութեան անձին:

Կարի օգտակար ներգործութիւն արգելլոյ զկաթուածն՝ է բանալ զմշտատեւ խարանս յերկոսին բազուկս, զորս և ամենայն զգուշութեամբ խընամել պարտ է զի մի փակեսցին առանց բանալոյ զայլ փոխարէն այնոցիկ:

Կաթուածահար անձինք պարտին ամենայնիւ զգուշանալ զի մի երբէք երթիցեն յանկողին լի ստամոքսով, կամ ննջել՝ զգլուխն ունելով 'ի ցած բարձի և կապանս ինչ 'ի պարանոցի:

digitised by A.R.A.R.@

ԳԼՈՒԽ ԺԲ.

Ջղային հիւանդութիւնք.

Ի մէջ հիւանդութեանց՝ որք պատահին ազգի մարդկան, ջղային տկարութիւնքն են խառնակեալ և գրեթէ ամենեւին անբժշկելի։

Մեծ մասն մի չէ բաւական եթէ կամիցի ոք գրել զայնպէս փոփոխական երեւոյթս այսց հիւանդութեանց, զի ունին նմանութիւն այլոց ախտից, և են հազիւ համանման յերկուս անձինս, կամ ՚ի մի և նոյն անձն ՚ի զանազան ժամանակս։ Իբրեւ զՊրոտէոս անընդհատ փոխին ՚ի կերպարանս. և յիւրաքանչիւր հանդիպման նոցա՝ հիւանդն զգայ նորանոր նշանս, զոր յառաջ չէր փորձեալ, և ՚ի կրկնելն հեւողհեաէ՝ զմին քան զմիւսն սաստկագոյն գտանէ։

Ախտքս այս ոչ միայն ներգործեն մարմնոյն, այլ և մտացն իսկ. և բազում անգամ պատճառեն սաստիկ նըւաղութիւն, և անհնարին այլանդակ խորհուրդս, լքումն ոգւոյ, վատասրտութիւն, երկիւղ, թախծութիւն մտաց և փոփոխութիւն բնութեան։

Պատճառք.

Ամենայն ինչ՝ որ պատճառէ ըզթուլութիւն կամ նուաղութի՛ մարմնոյ, տայ գոյութիւն այսր ախտի. որպիսի են հեղգութիւն, անչափ վավաշոտութիւն, ըմպումն յաճախ թէյի, խահվէի, կամ այլ անզօր ջերմաջերմ ջրային հեղուկաց. ստէպ արիւն առնելն, կամ յաճախ գործածութիւն լուծողական և փսխական դեղոց։

Նաև եւ որ ինչ ճնշէ մարսողութեան, կամ արգելու զպատշաճ փոփոխութիւն կերակրոց ՚ի ստամոքսի, ունի զնոյն ներգործութիւն. որպիսի են ընդերկար պահեցողութիւն կերակրոց, անչափ ուտել և ըմպելն, կիրառութիւն քամոտ, անեփ և անառողջ կերակրոց, և անյարմար դրութիւն մարմնոյ։

Այս ախտք գրեթէ հասարակ են ՚ի մէջ ուսումնական անձանց, յորոց սակաւք են որ ազատ գտանիցին յայսցիկ ախտից. քանզի սաստիկ և խորաքննին մտածողութիւնն, յորում սովոր են նոքա լինել, ոչ միայն ճնշէ զգլուխ նոցա, այլ և ոչ թողու տալ հետեւել պատշաճ կրթութեան, ուստի մարսողութիւնն նուազի, սընունդ մարմնոյն տկարանայ, թանձրագոյն մասունք մարմնոյն լուծանին և բովանդակ զանգուած հիւթոյն ապականին, որով և պատճառին այսոքիկ սարսափելի ախտք։

Նաև որ ինչ նուաղեցուցանէ զմարմին, ճնշէ զգլուխ և զկենդանական զօրութի՛ մարմնոյ, պատճառէ զայս ախտս, որպիսի են վատառողջ օդ, պակասութիւն քնոյ, ծանր վաստակ, անհեթեթ կործիք, պէսպէս կասկածանք, անձկութիւն սրտի, տարակուսանք, տրտմութիւն, յուսահատութիւն, սրտնեղութիւն, և անընդհատ բարկութիւն կամ զայրացումն։

Նշանք ջղային հիւանդութեանց.

Մեք յիշեսցուք զայնոսիկ նշանս միայն, որք հասարակ են յայսոսիկ հիւանդութիւնս։

Այս անտանելի հիւանդութիւնք հասարակապէս սկսանին հողմային փըքացմամբ կամ տարածմամբ ստամոքսաց և փորոտեաց, որով և ախորժակ և մարսողութիւն հիւանդին անկանի

digitised by A.R.A.R.@

ընդ փատթար դրութեամբ . զի բազում անգամ կերակուրն թթուի 'ի ստամոքսին եւ հիւանդն մշտանայ փսխմամբ , որ եւ երբեմն փսխէ լոկ ջուր , եւ երբեմն պաղլամ կամ գորշագոյն հիւթ ինչ . բազմիցս եւս ըմբռնի 'ի ըկլիչ ցաւս շուրջ զպորտիւն հանդերձ շառաչմամբ աղեաց :

Կարգ լուծման որովայնի նորա է անհամեմատ . զի երբեմն լինի լոյծ եւ երբեմն պինդ . յորմէ եւ պատճառի հողմ՝ եւ անհանգստութիւն յոյժ :

Մէզ նորա լինի երբեմն սակաւ եւ երբեմն շատ , եւ այն միանգամայն յըստակ եւ պարզ : Հարածի սաստիկ պընդութիւն 'ի վերայ կրծոց նորա , որով եւ դժուարանայ շնչառութիւնն , զգայ սաստիկ բաղխումն սրտի , եւ յանկարծակի սաստիկ ջերմութի 'ի զանազան մասունս մարմնոյ , եւ երբեմն եւս սաստիկ սառնութիւն ընդ բոլոր մարմինն . եւ բազում անգամ ըմբռնի 'ի ցաւ բազկաց , կամ անդամոց , թիկանց կամ որովայնի . զարկ բազկացն հարկանի կարի անհամեմատ , զի երբեմն լինի անսովոր յամր եւ թոյլ , եւ երբեմն երագ եւ խիստ : Միշտ յորանջէ հիւանդն , ձգատոյ , հառաչէ , եւ զգայ հեղձումն . նաեւ երբեմն լայ եւ երբեմն ծիծաղէ . քուն նորա է միշտ անհանգիստ , յորում եւ բազում անգամ խռովի զարհուրելի երազովք կամ երեւակայական ցնորիւք :

Հետեւին եւ այսոցիկ գլխացաւ , կարկամումն , անընդհատ ցաւ 'ի զանազան մասունս մարմնոյ . հեծումն ականջաց , եւ անկարգութիւն բովանդակ կենսական գործողութեանց : Ուստի եւ միտքն խռովի միշտ 'ի յիշեն պատճառաց , եւ յաղէ 'ի կարի թիւր արհաւրաց , որոց եւ յաջորդէ անհանգստութիւն , երկիւղ եւ սոսկումն , բարկութիւն , տարակոյս եւ սաստիկ թախծութիւն .

Յուզի անդադար նա յերեւակայական 'ի չար եւ 'ի դժնդակ սարսելի խորհուրդս , որով եւ խանգարի յիշողականութիւնն . սխալի խապա 'ի դատողութիւնս իւր . կորուսանէ միանգամայն զընտրողութիւն միայն . զզայդ եւ զցերեկ տարուբերի 'ի չարունակ զարհուրանս չար ոգւոց եւ մահու :

Ո՛վ , զիա՞րդ ցաւալի է ապերջանիկ կացութիւն այսպիսի հիւանդի . զի բիւր երանի տայ անձին , եթէ ծնեալ էր հրէշ կամ ձիւաղ՝ քան թէ մարդ բանական .

Օգնութիւն :

Որ մշտանայ ջղային ակարութեամբ . չէ պարտ ընդերկար մնալ անսուաղ . Կերակուր նորա պարտ է լինել զօրաւոր եւ սննդարար , բայց դիւրամարս : Պարարտ միս եւ համեմունք վնասակար են յոյժ : Պարտ է զգուշանալ յանյափութենէ , չուտել ինչ նախ քան զբաղձնալն , եւ մի զայնպիսի ինչ զոր գիտէ եթէ չկարէ մարսել :

Նաեւ 'ի բաց կացցէ 'ի ծանր ընթրեաց . եւ յորժամ զգայ զնուաղութիւն կամ զընդարմացումն , միայն կարպակ մի հացիւ եւ բաժակ մի գինւով լիացի : Բայց զգուշասցի յառաւելութենէ ըմպելեաց . զի որքան չափաւորն զօրացուցանէ զստամոքսն եւ օգնէ մարսողութեանն , այնքան առաւելն քան զչափն թուլացուցանէ զմարմինն եւ անպիտան առնէ զկարողութիւն միայն . բայց եթէ հիւանդն զգայ թթուիլ գինւոյն 'ի ստամոքսի , բարւօք է փոխարէն այնորիկ առնուլ սակաւ ինչ Բրանտ ջրախառն .

Նաեւ զգուշանալ պարտ է յամենայն կերակրոց , որք են քամմա , կար-

digitised by A.R.A.R.@

ծրը և գժուարամարս. եւս և յամենայն անզգոյ, թոյլ և ջերմաջերմ ըմպելեաց, որպիսի են թէյ, զահվէ, օշարակ լիմոնի, քացախոյ, թամրհնդոյ, գոնեղ, և այլն։ Օգուշալի է յատկապէս 'ի զորաւոր եւ ոգելից ըմպելեաց, որք թ. եւ առժամանակ մի դիւրին զհիւանդն, սակայն յոյժ առաւելուն զսկարաւթիւնն, զի նը-աւազն զմարմինն, ինասն մարսղութեանն, և բազում անգամ պատճառեն զմահաւոր հեռեւանս։

Յայս անտանելի հիւանդութիւնս կրթութիւնն է գերազանց միջոց բժշկութեան քան զամենայն դեղ և զճար. և այն հետիոտն երիվարաւ կամ կառաք, զոր և համարիցի հիւանդն առաւել օգտակար, այն օգնէ ինքեան. բայց առաւել օգտաւէտ է ոտիւք կամ երիվարաւ, որով շարժին ամենայն անդամքն առանց կարի վատակելոյ։

Երկար ճանապարհորդութիւնն ծովու կամ ցամաքի է նոյնպէս օգտաւէտ այն հիւանդութեանց. զի փոփոխութիւն տեղեաց, պէսպէս տեսարանք բնութեան և զանազան նոր առարկայք՝ որք գրաւեն զմիտս հիւանդին, են բարեբաստիկ միջոց 'ի բժշկել կամ 'ի դիւրել զայսոսիկ ախտս։

Ներեւ ոչ սակաւ օգտէ ցուրտ, շոր և բարեխառն օդն, զի սնդէ ըզջիղան և կարողացուցանէ զանդամն. իսկ ընդհակառակն թուլացուցանէ և անկարող առնէ ջերմ և անբարեխառն օդն. բայց եթէ ստամոքս և աղիք հիւանդին նուազ են, պարտ է զգուշանալ 'ի ցրտոյ, յատկապէս 'ի ձմերան և յանձրեւային եղանակի. վասն որոյ բարւոք է նմա 'ի սոյն եղանակս զգեստուլ ֆլանէլս, որ յորդէ զարտաշնչութիւն և պահպանէ զանձն ընդդէմ յանկարծ փոփոխութեան ջերմ եղանակի 'ի ցուրտն։

Շփել զմարմին հիւանդին նուրբ վրձինաւ կամ հատ կտաւով կարի օգուտ է վասն շրջանի արեան և արտաշնչութեան մարմնոյ։

Նոսա պարտ է վաղ յառնել հիւանդին 'ի քնոյ. առնել զկանոնաւոր կրթութիւնս նախ քան զբաղմելն 'ի ճաշ. և պահել անձն միշտ հանգիստ, խաղաղ և ուրախ. քանզի ոչինչ այնչափ ինասէ այսոյ հիւանդութեանց և նուազակ զմարսողական զօրութիւն ըստամոքսին, որչափ երկիւղն, տրտմութիւնն և թախծութիւնն մտաց։

Դեղ։

Թէ և զայս անտանելի ախտս անհնարին է գեղոբ!իւք բժշկել, բայց և ոչ զանց արասցուք վասն զանազան պատճառաց կարգել ասա զքանի մի թեթեւ դեղս, զորս հիւանդն կարէ ազատօրէն 'ի կիր առնուլ 'ի զանազան պատահմունս առ 'ի դիւրութիւն. այսինքն յամրութեան որովայնի, 'ի նուազութեան մարմնոյ և ստամոքսին, յանմարսութեան և 'ի փքախտութեան։

Յամրութեան որովայնին կարէ հիւանդն առնուլ զբոբրբ (բաղնիք), ֆոսֆայլ, սենա մանա (սենա մեքի), և այլ մեղմ լուծողական դեղս։

Ի նուազութեան մարմնոյ պարտ է հիւանդին յամենայն առաւօտու լուանիլ ցուրտ ջրով, հեղլով զայն 'ի վերայ գլխոյն։

Ի նուազութեան ստամոքսաց հարկ է նմա առնուլ յամենայն առաւօտու ժամաւ միով յառաջ նախ քան զճաշելն, զհեղուկ փերուան բարի կամ ըստամոքսային դառն դեղոբայս։ Լիս 'ի թթուաձութեան ստամոքսաց՝ ըզմագնեսիա (մանիզիա)։

Ի յանմարսութեան և փքախտութ-

digitised by A.R.A.R.@

թեան պարտ է նմա առնուլ ոգի արքասպի պէրէ օֆ վէրէլ. յաւուրն երկիցս կամ երիցս անգամ, և առ անգամն 20 կամ 30 շիթ մի բաժակաւ միով ջրոյ։ Լոյս վասն այլոց ամենայնի շիք դեղ և դարման, մեծ բայց միայն զգուշութեամբ պարտ է մխտ դնել կերակրոց և ըմպելեաց, օդոյն և կլիմայի, զբօսանաց և անդորրութեան յիշատակեալ ի վերոյ, և յատկապէս ողջախոհութեան. ապա թէ ոչ՝ չէ հնար ազատիլ յայսոցիկ գառն և յանտանելի ախտից, որ ընկեր են մարդոյ անդուլ տանջանաց մինչեւ ի ջանել նորա ի գերեզման։

ԳԼՈՒԽ ԺԳ.

Ջրգողութիւն.

Ջրգողութիւնն է անբնական այտուն բոլոր մարմնոյ, կամ միոյ իրիք անդամոց, պատճառեալ ի ժողովմանէ ջրային հիւթոց. որ և բաժանի ի զանազան անուանս ըստ ջրգողեալ մասանց մարմնոյ, այսինքն յԱնասարկա, որ է ժողով ջուրց ընդ բովանդակ մարմնոյն։ յԱրեպիս, որ է ժողով ջուրց յորովայնի. ի Հիդրոպիս կամ ի Պիկիդրիս, որ է ջրգողութիւն կրծոց. և ի Հիդրոսիֆալոս, որ է ջրգողութիւն ուղեղան կամ սկաւառակի գլխոյ։ Այս ամենայն տեսակք որ և է, վտանգաւոր են և գրեթէ մահացու։

Պատճառք.

Բազում անգամ ջրգողութիւնն է ժառանգական, որ ի ծնողաց ինքնէ առ սերունդս իւրեանց։

Լաւեւ հնար է այնմ յառաջ գալ ի հրատապ կամ յայլ զօրաւոր ըմպելեաց. որոյ վասն ասի յառակս թէ, անչափ ըմպողք զո և իցէ ի զօրաւոր ըմպելեաց, ջրգողութեամբ մեռանին։

Այս ախտ գրեթէ հասարակ է և ի մէջ այնոցիկ որք նստողական կեանս վարեն, և յայնոսիկ՝ որք ստէպ արիւն առնեն և հետեւին միշտ լուծողական դեղոց։

Լաւեւ բազում անգամ պատճառի այն ի յանկարծական արգելման է սովորական կամ հարկաւոր արտաթորման, որպիսի են դաշտան, թուքք, և բնական լուծումն որովայնի։

Լուս և պատճառի այն յրմպելոյ յաճախ ցուրտ, անզօր և ջրային հեղուկս, յորժամ մարմինն է դեռ կարի ջերմ ի խստատիկ կրթութենէ իմեքէ, այսինքն յընդերկար քայլելոյ, ի հեծանելոյ ձի, ի վազելոյ, ի պարելոյ, և այլն։

Բազում անգամ եւս պատճառի այն ի խոնաւ և ի շրգելից բնակութենէ, ուստի և գրեթէ հասարակ է այս հիւանդութիւն ի բնակիչս խոնաւուտ, հարթ և ճահճային տեղեաց։

Նոյնպէս և հնար է այնմ պատճառիլ յուճախ ի կիրառութենէ ջրային, և անզօր կամ դժուարամարս կերակրոց, ի ներքոյ ծութենէ այլոց հիւանդութեանց, որպիսի են դալուկն, խոշլ լերդի, թանչք, թոքացաւութիւն, և այլն։

Լաւեւ յարգելմանէ արտաշնչութեան մարմնոյ և կանոնաւոր շրջանի արեան պատճառի այս ախտ։

(Շարունակութիւն)

digitised by A.R.A.R.@